

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Wie weet wat bestuurskunde is? over een eigen boekenkast voor bestuurskunde
Kasbergen, P.

Citation

Kasbergen, P. (2003). Wie weet wat bestuurskunde is?: over een eigen boekenkast voor bestuurskunde. *Bestuurskundige Berichten*, 18(4), 34-36. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3211133>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3211133>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Wie weet wat bestuurskunde is?

Over een eigen boekenkast voor bestuurskunde.

Wie op zoek is naar een boek met bestuurskundig onderwerp en derhalve logischerwijs bij de sectie bestuurskunde van de faculteitsbibliotheek dan wel universiteitsbibliotheek wil gaan kijken, komt bedrogen uit. Die is er namelijk niet. Als groentje in het universiteitswezen overkwam mij het voorgaande. Na van de schrik bekomen te zijn ging ik mij afvragen waarom er nog geen aparte sectie bestuurskunde is, maar dat ik boeken met bestuurskundig onderwerp moest gaan zoeken in de kasten van politicologie, sociologie, ja zelfs psychologie.

Ongetwijfeld heeft dit te maken met het karakter van bestuurskunde als wetenschap die zijn inzichten grotendeels heeft verkregen van andere wetenschappen. Ik noemde in de vorige zin bestuurskunde voor het gemak een wetenschap, maar op de discussie of bestuurskunde een wetenschap is zal ik aan het eind van dit stuk terugkomen. Van Braam gaat de discussie over het verschil tussen kunde en wetenschap in zijn *Leerboek Bestuurskunde* uit de weg en stelt dat bestuurswetenschap synoniem is aan bestuurskunde. Echter, als tweede betekenis van bestuurswetenschap noemt hij een wetenschap die zich bezighoudt met verschijnselen van bestuur.¹ Korsten en Toonen vatten in lijn met deze tweede betekenis van Van Braam bestuurswetenschappen op als aspectwetenschappen van het openbaar bestuur. Onder deze wetenschappen worden onder andere staats- en bestuursrecht, bestuurs-economie en bestuurspolitologie opgevat.² Als men de hele lijst van aspectwetenschappen die Korsten en Toonen noemen erop naslaat wordt het al wat begrijpelijker waarom boeken met een bestuurskundig onderwerp zo verspreid staan over de bibliotheek. Korsten en Toonen vervolgen door te stellen dat de bestuurskunde ook een bestuurs-wetenschap is, maar geen aspectwetenschap zoals de eerder genoemden. Daar waar aspectwetenschappen een monodisciplinaire kijk op het openbaar bestuur ontwikkelen, beoogt bestuurskunde een inter- of multidisciplinaire wetenschap te zijn, die kennis uit aspectwetenschappen integreert.³ Als we nu even stil staan bij deze typering en in

het achterhoofd het gebrek aan een eigen boekenkast voor bestuurskunde houden, kunnen we het volgende stellen. Bestuurswetenschappen maken, in de definitie aspectwetenschappen van het openbaar bestuur als sub-wetenschappen, deel uit van bijna alle sociale wetenschappen. Boeken over deze aspectwetenschappen staan logischerwijs verspreid over een deel van de bibliotheek. Echter er is één bestuurswetenschap, de bestuurskunde, die niet als sub-wetenschap deel uitmaakt van een andere sociale wetenschap, maar de kennis van alle tot andere sociale wetenschappen behorende sub-wetenschappen wil integreren en daarom ook een eigen boekenkast wil!

De hamvraag is nu natuurlijk of bestuurskunde wel een eigen boekenkast in de universiteitsbibliotheek verdient. In mijn ogen verdient een wetenschap een boekenkast wanneer het ten eerste daadwerkelijk een wetenschap is en ten tweede een uniek studieobject heeft, wat het verzamelen van boeken uit de hele bibliotheek in een nieuwe boekenkast de moeite waard maakt. Kort gezegd moet een wetenschap iets toe te voegen hebben. Zoals in het voorgaande beschreven, claimt

bestuurskunde iets toe te voegen vanwege het unieke kennisintegrerende karakter van de wetenschap. Wat betreft vulling van de boekenkast hoeft het zich niet bang te maken. Ook al is bestuurskunde in vergelijking met andere wetenschappen een vrij jonge wetenschap - de eerste leerstoel voor bestuurswetenschap in Nederland werd in 1928 ingesteld - er is al zoveel gepubliceerd dat er met gemak een eigen boekenkast mee gevuld kan worden. Tel daarbij de (deels) bestuurskundige boeken die bij andere wetenschappen in de kast staan en de conclusie is dat het ontbreken van een eigen boekenkast niet ligt aan een gebrek aan relevantpublicaties. Om tot een genuanceerde overweging te komen over een eigen boekenkast voor bestuurskunde, met in het achterhoofd de twee eerder genoemde voorwaarden, zal ik proberen over de volgende zaken

“er is één bestuurswetenschap die niet als subwetenschap deel uitmaakt van een andere sociale wetenschap, maar de kennis van alle andere sociale wetenschappen wil integreren en daarom ook een eigen boekenkast wil!”

beknopt maar zinvol iets te zeggen: de geschiedenis van bestuurskunde, het kennisintegrerende karakter van bestuurskunde en een vergelijking van bestuurskunde met andere wetenschappen.

Elke wetenschap kent een geschiedenis van kennisgroei en kennisvernieuwing. Of bestuurskunde deze geschiedenis ook kent is vooralsnog niet te zeggen, aangezien nog niet bepaald is of het wel een wetenschap is. Omgekeerd redeneren leidt tot de vraag of een discipline als bestuurskunde een wetenschap is als er maar genoeg voorlopers van de

bestuurskunde en kenniswerving rondom het studieobject van de moderne bestuurskunde in de geschiedenis aan te wijzen zijn. Via een heel kort stukje geschiedenis wil ik hier wat over ophelderen.

Het in 1887 gepubliceerde artikel *The study of administration* van Woodrow Wilson, die later president van de VS zou worden, wordt vaak genoemd als het begin van bestuurskunde als vakgebied.⁴ Als je echter het studieobject van bestuurskunde het openbaar bestuur (een term die nog niet lang in gebruik is) en in ruimere zin staatszaken noemt kun je verder terug in de tijd gaan. In werken van Plato en Aristoteles zijn al elementen terug vinden die met wat goede wil bestuurskundig genoemd kunnen worden en naar verluidt is er een 4700 jaar oude vorstenspiegel - een soort voorschrift hoe een heerser/bestuurder zich moet gedragen - in spijkerschrift gevonden.⁵ Tijdens de Middeleeuwen waren vorstenspiegels ook veel voorkomend en er zijn geschriften uit die tijd waarin voorschriften voor een geslaagd koninklijk bestuurlijk huishouden staan opgetekend. Door factoren als opkomend absolutisme, onvoorwaardelijke macht in het staatsbestuur voor de vorst, en mercantilisme (handel als groeiende bron van welvaart) nam de complexiteit van staatszaken van Europese staten toe in de 16^e eeuw. De opleiding kameralistiek, kennis van de vorstelijke dienst, was hier het antwoord op. De kameralistiek kan goed als voorloper van de bestuurskunde worden gezien. In de 17^e en 18^e eeuw werden bestuurskundige vraagstukken al in specifieke literatuur beschreven vanwege een veranderende functie en visie op het staatsbestuur en de opvatting dat wetenschap maatschappelijke vooruitgang teweeg kan brengen. Er vinden zich in deze eeuwen onder invloed van grote denkers als Rousseau een hoop ontwikkelingen plaats die te talrijk zijn om hier te beschrijven. Aanbeland in het einde van de 19^e eeuw/ begin 20^e eeuw kan men spreken van de geboorte van de moderne bestuurskunde of *public administration*. Wat ik wil illustreren met dit beknopte overzicht

is, dat (openbaar) bestuur en alle aanverwante zaken al ver terug in de tijd serieus onderwerp van studie waren. Veel oude inzichten zijn echter achterhaald doordat ze bijvoorbeeld in een terminologie zijn opgetekend die verschilt van de huidige bestuurskundige. Het problematische van bestuurskundige geschiedenis in vergelijking met de ontwikkeling van andere wetenschappen in het verleden is dat er tot op de dag van vandaag discussie over is wat bestuurskunde precies is of zou moeten zijn en een duidelijk afgebakend stuk geschiedenis dus lastig aan te wijzen is. Velen hebben zich in het verleden bezig gehouden met zaken die wij tegenwoordig bestuurskundig zouden noemen zonder dat ze konden beseffen dat wij ze later zo zouden gaan noemen. Terugkomend op de kwestie of in het verleden genoeg kennisgroei en -vernieuwing te signaleren is dat bestuurskunde een wetenschap genoemd kan worden ben ik geneigd met een volmondig ja te antwoorden. Ik zal in de conclusie hier nog op terugkomen.

Om een eigen boekenkast te verdienen moet een wetenschap een uniek studieobject hebben. Om deze stelling te verhelderen kan ik het volgende stellen: elke wetenschap leent inzichten en opvattingen van andere wetenschap(en). Natuurkunde en scheikunde bijvoorbeeld zijn sterk verwant en bestuderen vaak dezelfde zaken. Studieobject dient in deze context ook opgevat te worden als niet zozeer *welk* object bestudeerd wordt, maar *veel meer hoe* een zaak bestudeerd wordt. Een natuurkundige en scheikundige kunnen beiden naar een trekveer staan kijken, maar de natuurkundige zal zich bijvoorbeeld afvragen in welk verband de mate van uitrekken en trillingstijd met elkaar staan terwijl de scheikundige zich afvraagt hoe de moleculen waaruit de veer bestaat reageren op uitrekken. Deze vergelijking zou je door kunnen trekken en bestuurskunde gaan vergelijken met andere wetenschappen, maar het problematische wordt in dat geval het kennisintegrerende karakter

van bestuurskunde. Het is namelijk de vraag of dit karakter er voor zorgt dat wanneer een bestuurskundige een organisatie van het openbaar bestuur observeert hij zal letten op zaken die ook door een onderzoeker afkomstig van een andere discipline opgemerkt worden of dat de bestuurskundige iets kan vinden waar geen enkele andere wetenschap aandacht aan besteedt. Als dit laatste het geval is zou men kunnen stellen dat bestuurskunde een uniek studieobject kent. In heteerstegeval kan men zich afvragen of bestuurskunde überhaupt wel bestaansrecht heeft. Ik laat het voor nu bij vragen, want een mogelijk antwoord roept weer talrijke nieuwe vragen op. Om een tipje van de sluier op te lichten; de vraag of bestuurskunde als interdisciplinaire of multidisciplinaire wetenschap opgevat moet worden maakt al een wereld van verschil bij de beantwoording.

Over de wetenschappelijkheid van bestuurskunde als fundamentele discussie wil ik hier niet verder meer

“Om een eigen boekenkast te verdienen moet een wetenschap een uniek studieobject hebben”

uitweiden, omdat dan vragen als *‘wat is wetenschap?’* aan de orde komen en het is in dit korte artikel niet haalbaar om hier nog iets over te zeggen. Om toch tot een soort conclusie te komen zet ik de zaken nog even op een rijtje.

Ik begon net dit artikel naar aanleiding van mijn verbazing over het gebrek aan een eigen boekenkast voor bestuurskunde, toch een academische opleiding. Eeneerste verklaring leverde de bestuurskunde als inter- of multidisciplinaire wetenschap op, die kennis uit aspectwetenschappen integreert. De vraag vervolgens of bestuurskunde een eigen boekenkast verdient leverde twee criteria op waaraan in mijn ogen voldaan moet worden. Door middel van een stukje geschiedenis heb ik duidelijk willen maken dat bestuurskunde in zijn

Baltic International Summer School 2003

moderne vorm weliswaar vrijnieuw is, maar dat er in het verleden al zoveel aandacht aan is besteed dat het in ieder geval geen argument is om vanwege een gebrek aan bruikbare publicaties geen eigen boekenkast voor bestuurskunde neer te zetten. De twee criteria leverden vooral nog meer vragen op, maar daar zal ik een volgend stuk zeker op terugkomen. Om de leesbaarheid van dit stuk te bevorderen ben ik bewust niet te diep op heel specifieke vragen ingegaan. Afsluitend spreek ik de hoop uit dat de identiteit van bestuurskunde vooral een discussie blijft, waar ik zelf zeker nog schriftelijk en verbaal aan bij zal dragen. Als iedereen die met bestuurskunde bezig is dat ook doet komen we uiteindelijk misschien tot een gefundeerd oordeel over de kwestie van de eigen boekenkast voor bestuurskunde. Of is er geen boekenkast op FSW, omdat het te duur is om de bibliotheek opnieuw in te delen?

Peter Kasbergen

Wil je meer lezen over de identiteit van bestuurskunde? Ga gewoon eens in de boekenkasten bij politicologie of sociologie kijken. Of meer specifieke lees: 'Tussen fragmentatie en integratie: de bestuurskunde als kennisintegrerende wetenschap', het proefschrift van professor Mark Rutgers.

Noten

¹ Leerboekbestuurskunde, A. van Braam met medew. van M.L. Bemelmans-Vidéc, 1986, Muiderberg, Coutinho; p. 3

² Bestuurskunde: hoofdfiguren en kernthema's, red. A.F.A. Korsten en Th.A.J. Toonen, 1988, Leiden,

Stenfert Kroese; p. 2

³ A.F.A. Korsten en Th.A.J. Toonen, 1988; p. 2

⁴ Tussen fragmentatie en integratie: de bestuurskunde als kennisintegrerende wetenschap, M.R. Rutgers, 1993, Delft, Eburon; p. 52

⁵ Spiegelingen, een column van Mark Rutgers in Bestuurskundige Berichten van juli 1997.

Afgelopen zomer ben ik drie en een halve week naar de "Baltic International Summer School" (BISS) in Letland geweest. Ik heb hier zo'n geweldige tijd gehad dat het misschien leuk is voor andere bestuurskundigen om hier ook een keer heen te gaan! Of natuurlijk om enthousiast te worden voor een summerschool ergens anders.

De idee achter BISS is een samenwerkingsverband tussen drie universiteiten uit Estland, Letland en Litouwen; de baltische staten. Nadat de drie landen in 1991 onafhankelijk zijn geworden (na meer dan vijftig jaar russische overheersing) is er in razend tempo veel veranderd. Van een communistische planeconomie naar een economie bepaald door de tucht van de markt, maar ook van een bijna volledig gestuurde informatievoorziening vanuit Moskou naar ongcensureerde media. In september zullen referenda in Estland en Letland uitmaken of er toetreden zal worden tot de EU. De drie landen zullen in ieder geval in mei 2004 lid zijn van de Navo. Drie landen met een zeer jonge geschiedenis die zich, naar mijn mening, nog steeds in een transitie-fase bevinden. Hierdoor en ook omdat de landen op toeristisch gebied veel te bieden hebben zijn het super interessante landen om heen te gaan!

Aan de BISS namen dit jaar 55 mensen deel uit 25 verschillende landen; van de USA tot Japan en van alles er tussenin. Mijn 'roomie' kwam bijvoorbeeld uit Georgië. De oorlog in Tsjetsjenië bleek toch iets genuanceerder te liggen.....! En denk niet dat een (getraind) Leids student iets kan beginnen tegen de wodka-drink-kunsten van een Georgiër!

's Ochtends waren er colleges van universitaire docenten uit de drie landen, mensen uit het bedrijfsleven, ngo's, overheidsinstanties en de politiek. De vakken die ik heb gevolgd zijn "Baltic Politics", "Baltic Media", "Russian Policy in the Baltic Sea Area" and "Foreign Policy of Small Nations". In eerste instantie was ik bang dat de vakken mij niet zoveel zouden zeggen, omdat ze sterk gefocust zijn op de baltische staten, maar veel problemen vertoonden gelijkenissen met issues die

in Nederland spelen.

Na de ochtendcolleges gingen we vaak uit eten, want de verleiding van een goede maaltijd in een restaurant voor zo'n 1,5 à 2 Euro is moeilijk te weerstaan. Na een siësta hadden we vaak aan het eind van de middag nog een werkgroep en later op de dag was er meestal een andere activiteit: film, ontmoeting met het gemeentebestuur, picknick, volksdans, international foodparty of een excursie. Elke dag eindigde met gezelligheid en feestjes.

Dus voor een 'insight' in de baltische staten, een super tijd en contacten van over de hele wereld, neem eens een kijkje op de website: www.va.lv/biss/; of mail voor meer informatie: broekema@hotmail.com.

Jeroen Broekema

Baltische Dans

De mondige burger versus de mondige overheid

In de BB nummer 3 van juni jongstleden vroeg Koen Bartels zich af of onze maatschappij echt ziek was. Hij stelde dat de Nederlandse bevolking hun problemen niet langer als luxeprobleem zagen, maar als ernstige kwesties. Naar mijn mening heeft hij gelijk. In dit stuk wil ik hier nog verder op in gaan.

Eind jaren '90 heeft het merendeel van de Nederlandse inwoners het nooit zo goed gehad. De welvaart en voorspoed waren nog nooit zo overduidelijk aanwezig. Onze opa's en oma's kunnen nog zo hard roepen dat ook oud brood eetbaar is, zelfs als student voor je het massaal aan de eendjes. En ook al is je studiebeurs nog zo krap, je moet natuurlijk wel het nieuwste model mobieltje op zak hebben. Toegegeven, het mag dan overduidelijk zijn dat de glorie dagen van het poldermodel nu echt ten einde zijn - het aantal werklozen blijft oplopen evenals de miljoenen aan tekorten -, maar het merendeel van de mensen heeft het nog nooit zo goed gehad.

Natuurlijk is er nog steeds een groep mensen die zijn overgeslagen door de welvaart. Er zijn nog steeds personen die leven onder de armoedegrens. Het probleem is dat deze mensen zwaar in de minderheid zijn en bovendien slecht georganiseerd. De diversiteit van hun problemen heeft ertoe geleid dat er geen vereniging of vakbond is die de belangen van én bijstandsmoeders én uitkeringsgerechtigden én chronisch zieken behartigt.

Maar ook al leeft de meerderheid van de Nederlanders in voorspoed, er lijkt sprake te zijn van een cultuur van ontevredenheid. Nederland is vervat in twee extremen: de meerderheid van de bevolking kent een ongekende welvaart, terwijl de ontevredenheid van de bevolking eveneens hoogtij viert.

Nu het economisch slechter gaat wordt dit nog duidelijker. De angst om iets van de toegenomen welvaart in te leveren neemt toe en toe. Een jaar geen loonsverhoging wordt gezien als achteruitgang. Mensen morrelen over de verdragen bij de NS, de vervagende normen en waarden, de

files, de toegenomen ziektekosten en ga zo maar door. De maatschappij heeft geld zat, maar er lijken een aantal problemen te zijn die met geld niet oplosbaar zijn, zoals bijvoorbeeld de wachtlijsten.

"Maar ook al leeft de meerderheid van de Nederlanders in voorspoed, er lijkt sprake te zijn van een cultuur van ontevredenheid"

De toegenomen ontevredenheid heeft nog andere effecten, de lidmaatschap van politieke partijen neemt weer toe. Evenals de interesse voor politiek in het algemeen. Een ontevreden bevolking die tegelijkertijd een toenemende belangstelling voor de politiek vertoont is iets nieuws. De vraag is hoe hier als regering mee om moet gaan. De overheid heeft de verantwoordelijkheid voor het oplossen van maatschappelijke problemen. Daarvoor moeten de oorzaken van deze problemen worden aangepakt. Maar misschien is het deels ook een stukje bewustwording voor de bevolking. Tegen welke kosten kunnen de problemen opgelost worden? En kunnen alle problemen wel worden opgelost? Ik ben benieuwd welke plannen het kabinet met Prinsjesdag presenteert.

Verdere bezuinigingen lijken noodzakelijk voor het kabinet Balkenende II. Dit is zeer problematisch

gezien de hoeveelheid problemen die aangepakt moeten worden. Vaak wordt gerefereerd aan de situatie waarmee het kabinet Lubbers I (1982-1986) werd geconfronteerd. De kabinetten Lubbers streefden naar een kleinere, soberdere en vooral goedkopere overheid. De Overheden werd verweten te veel een bureaucratie te zijn geworden. De dienstverlening was te traag, daarbij kwam nog dat er te veel regelgeving was om rekening mee te houden. Overheden waren duur en presteerden niet. Balkenende II staat voor dezelfde situatie. Zelf heb ik de begin jaren '80 niet (politiek) bewust meegemaakt, maar het volgende valt mij wel op over de netelige positie van het kabinet Balkenende. De verwachtingen van de burger zijn torenhoog en de media worden steeds kritischer. Het eisenpakket neemt toe, terwijl het aantal mogelijkheden van de overheid om hieraan te voldoen afneemt. Daar komt nog eens bij dat iedereen het er wel over eens is dat het economisch slecht gaat, maar niemand wil dat hij of zij daar persoonlijk door wordt geraakt. Er wordt geen genoegen genomen met een mindere kwaliteit van de dienstverlening en niemand wil salaris inleveren. Dit is begrijpelijk, elke burger denkt primair vanuit zijn eigen belang.

Ik vraag me echter af of overheden er in kunnen slagen kwaliteit te leveren in perioden van bezuinigingen. Het kabinet wordt belemmerd in haar strak financieel beleid door allerlei protesten, vakbonden en belangengroepen. Misschien wordt het poldermodel wel vervangen door een moddergevecht over achterblijvende prestaties van de overheid aan de ene kant en aan de andere kant het niet willen meewerken aan bezuinigingen door de burger. De burger is mondig, maar is het niet tijd dat overheden ook mondig worden?

Marije Stam